

Yohanan AHARONI, Michael AVI-YONAH, *Der Bibel Atlas. Die Geschichte des Heiligen Landes 3000 Jahre vor Christus bis 2000 Jahre nach Christus. 264 Karten mit kommentiertem Text*, Hamburg 1981, 172 s.

Na atlas składają się: spis treści (s. 5–7), przedmowa wydawcy, uwagi do wydania niemieckiego (s. 8), objaśnienia znaków, uwagi dotyczące chronologii i nazewnictwa (s. 9), 264 mapy z objaśniającym tekstem (s. 11–167), skorowidz imion własnych (s. 169–172).

Jak z podtytułu wynika, atlas obejmuje czasy Starego Testamentu, Nowego Testamentu i początki Kościoła. Z przedmowy dowiadujemy się, że atlas powstał ze współpracy dwóch izraelskich profesorów z jerozolimskim zakładem kartograficznym Carta. Pierwszy z autorów (Y. Aharoni) opracował mapy dotyczące Starego Testamentu (1–171), drugi (M. Avi-Yonah) – mapy dotyczące Nowego Testamentu i początków Kościoła (172–264). Pierwsze wydanie atlasu (1968) ukazało się w Izraelu w dwóch częściach. W ciągu ośmiu lat ukazało się osiem nakładów. Drugie wydanie jest podstawą wydania angielskiego, które ukazało się w 1977 r. w wydawnictwie Macmillan (New York) pod tytułem *The Macmillan Bible Atlas*. Niniejsze wydanie niemieckie jest przekładem wydania angielskiego. Przekładu dokonał W. Hertenstein, a redaktorem jest J. Rehork. Nazewnictwo w tym wydaniu jest kompromisem pomiędzy przyjętym na niemieckim obszarze językowym (tzw. Loccumer Richtlinien) a bardziej rozpowszechnionym i znanym, przyjętym w j. angielskim.

Na każdej stronie atlasu znajduje się jedna, czasami dwie, rzadko trzy mapy z tekstem objaśniającym przedstawione na mapie wydarzenie. W górnej części mapki mamy stosowny tekst Pisma Świętego (w ostatniej części atlasu cytaty z dzieł Flawiusza), u dołu odnośniki do ksiąg, na których opiera się treść przedstawiona na mapie. Chodzi przede wszystkim o księgi Starego i Nowego Testamentu, a od epoki hellenistycznej przytaczane są także dzieła Flawiusza oraz pisarzy greckich i łacińskich. Na każdej prawie stronie mamy rycinę przedstawiającą jakieś znalezisko archeologiczne związane z treścią mapy.

Kilka początkowych map (1–13) ma charakter wprowadzający w dzieje biblijne i ukazuje topografię, rejony geograficzne, szlaki komunikacyjne, gospodarkę Palestyny i starożytnego Wschodu oraz prehistoryczne kultury starożytnego Wschodu.

Większość map to mapy wieloskalowe. Umożliwia to czytelne przedstawienie granic, wędrówek, tras ekspedycji militarnych itp. Dzięki umieszczeniu tylko miejscowości związanych z danym wydarzeniem mapy nie są przeładowane i są bardzo przejrzyste. Na samych mapach, w ramach umieszczono także tam, gdzie to jest przydatne, krótkie informacje o kolejności wydarzeń. Większość map ilustruje wydarzenia polityczne, a przede wszystkim wyprawy militarne, począwszy od bitwy faraona Tutmozisa III z Kananejczykami pod Megiddo w 1468 r. przed Chrystusem, dokładnie opisanej w źródłach egipskich. Towarzyszący mapom tekst w formie skondensowanej opisuje dane wydarzenie, a jednocześnie jest komentarzem do znajdującej się obok mapki. To skoordynowanie tekstu z obrazem wybitnie ułatwia odtworzenie sobie wydarzeń biblijnych. Poglądowość to

jedną z zalet niniejszego atlasu. Atlas – obok topografii – ukazuje także zmiany polityczne i zachodzące przemiany w dziedzinie kultury, cywilizacji, gospodarki, religii. To całościowe spojrzenie na Biblię sprawia, że atlas nie jest tylko zbiorem przedstawień kartograficznych, lecz także zwięzłym, ale kompetentnym kompendium geografii, historii, kultury, religii Izraela i narodów ościennych.

Autorzy traktują Biblię jako wiarygodne źródło historyczne. Ich interpretacja Biblii wsparta jest tekstami, inskrypcjami, ikonografią starożytnego Wschodu i innymi znaleziskami archeologicznymi. Ich stwierdzenia są wyważone i wyrażają poglądy powszechnie przyjęte.

Dzięki większej liczbie map pewne okresy historii zostały bardziej niż w innych atlasach biblijnych przybliżone czytelnikowi Biblii, np. kilkadziesiąt map dotyczących hellenizmu i czasów machabejskich (172–207), mapy związane z powstaniem żydowskimi (251–261).

Dla zaznaczenia wysokości zastosowano cieniowanie zamiast poziomic. Jedynymi kolorami to różne odcienie zieleni.

Pewnym mankamentem jest umieszczanie wielokrotnie obok siebie różnych wersji nazw miejscowych, np. Qedesch/Qadesch, Aschkelon/Aschkalon, Beth-El/Bethel.

Atlas jest doskonałym uzupełnieniem podręczników biblijnych i wart polecenia jako pomoc do szybkiej konsultacji przy lekturze Pisma Świętego.

Obok atlasu Grollenberga (*Atlas van de Bijbel* – 1954 i tłumaczenia na j. niemiecki, francuski, angielski) i atlasu Pritcharda (*The Times Atlas of the Bible* – 1987 i tłumaczenia na j. niemiecki, polski) należy zaliczyć recenzowany atlas do najlepszych współczesnych atlasów biblijnych, który – mimo upływu lat od pierwszego wydania – nie utracił swej aktualności i stale dostępny jest na rynku księgarskim. Uwzględniając stronę praktyczną, góruje nad wymienionymi atlasami zgrabniejszym i bardziej podręcznym formatem.

Ks. Antoni Dreja